

Att studera lärande

En senkommen kommentar¹

TOMAS ENGLUND

Akademien för humaniora, utbildning och samhällsvetenskap, Örebro universitet

Ombedd att kort kommentera artiklarna i temanumret »Fenomenografi om språkanvändning» (*Pedagogisk Forskning i Sverige* 4/2009) kan jag först konstatera att uppgiften att analysera lärandets förutsättningar och kunskapsbildningens dynamik är en av den pedagogiska vetenskapens centrala uppgifter. Men om och i så fall hur skall lärandet avgränsas som studieobjekt och vilka fördelar och risker implicerar olika avgränsningar?

Svensk pedagogisk forskning har länge varit internationellt framträdande inom lärandeforskningen (se exempelvis HSFR:s utvärdering av svensk pedagogisk forskning från mitten 1990-talet med Rosengren och Öhngren, 1997, som redaktörer) och bland de olika traditioner och synsätt som finns inom denna forskningsfront idag inplacerar sig i detta nummer den sedan länge välkända mångfacetterade fenomenografiska forskningen med en form av vidareutveckling som skett under senare år, en fenomenografisk forskning som sätter språkanvändningen vid den personliga kunskapsbildningen i fokus. Att språkanvändningen fokuseras kan sägas vara i linje med den språkliga vändning som pedagogiken genomgått under de senaste decennierna (jfr Englund 2004).

Men förutom den språkliga vändningen kan i den pedagogiska forskningen också en ofta nära sammanhängande kommunikativ vändning urskiljas. Den kommunikativa vändningen relateras oftast till lärandet som just kommunikativt baserat och tenderar också att överskrida lärandet och se detta som en dimension av meningsskapande och erfarande. Det är emellertid inte dessa bredare, kontextualiserade och interaktiva aspekter av lärande som fokuseras här utan således den lärandes personliga kunskapsbildning inom ramen för språkliga kommunikativa kontexter.

Som vi kan se i bidragen i temanumret »Fenomenografi om språkanvändning» är det i det här sammanhanget lärande i naturvetenskapliga ämnen som oftast fokuseras, en inriktning som också varit framträdande i den fenomenografiska didaktiktraditionen sedan flera decennier tillbaka, oftast empiriskt undersökt vad gäller högskolestuderande men här finns exempel även på gymnasieelever och yngre barn. Jag tror det är centralt att ha sådana olik-

artade fokuseringar, som exempelvis den nämnda mot naturvetenskapliga och fysikaliska fenomen, klart för sig när vi diskuterar olika sätt att analysera lärande (liksom när vi närmar oss meningsskapande och erfارande).

Lärandet är givetvis alltid inramat av och kan analyseras i socialiserande kontexter av olika slag, men när vi närmar oss ett naturvetenskapligt lärande är det kanske ofta »naturligare» att skära bort eller kanske snarare inte primärt rikta intresset mot de allerstädes närvarande socialiserande aspekterna utan just koncentrera sig på ett avgränsat, ofta begreppslikt lärande. Den fenomenografiska forskningen om lärande har också historiskt varit inriktad på centrala naturvetenskapliga begrepp, men här tas ett tydligt avstamp i detta perspektivs begränsningar genom att fokusera innebörder som en del av språkligt handlande.

En grundläggande poäng i den fördjupning av den fenomenografiska ansats som presenteras, är att man via dialog med studerande kunnat precisera analysen av språkanvändningen. Genom att urskilja vad som karakteriseras som korrekta respektive inkorrekta innebörder liksom korrekta och inkorrekta uttryck, görs samtidigt viktiga distinktioner mellan innebörder och uttryck. Detta utgör också en fundamental del av den kritik som riktas mot andra lärandeteoriers språkanvändning. De fenomenografiska forskarna menar här att språkliga uttryck får sin funktionella innebörd i användningen av dem.

Här kan man relatera till en undersökning av barn i åldern 5–6 år, som efter studier av jorden i rymden verbalt kan »uttrycka att jorden rund, men har svårt att förstå vad det egentligen innebär» (Klaar 2009 s 5). Ansatsen kan således, som också framgår av ett av bidragen (Åkerblom), vara applicerbar även på små barns lärande, men har då uppenbart en strävan att just konstatera korrekta distinktioner av innebörder och uttryck i betydelsen att klargöra överensstämmelse med undervisningsmål. Det är också på så sätt som den fenomenografiska språkansatsen positionerar sig i förhållande till några andra lärandeansatser, en positionering som jag här inte skall ta ställning till annat än att konstatera att det innebär en precisering, men också en specifik avgränsning av hur lärandet analyseras. Det intryck jag får av bidragen som helhet är dock att ansatsen i de sammanhang som redovisas just genom sin distinkta avgränsning definitivt kan vara givande.

Om vi så återgår till den inledande frågan om avgränsningen av studieobjektet lärande och även kopplar på den kommunikativa vändningen så kan vi också kontrastera den analys av lärande som här presenterats. Vad jag då avser är att lärande i många sammanhang, såväl i det angivna högskoleexemplet (Avery) som exempelvis i de flesta skol- och förskolesituationer liksom i det vardagliga livets informella »lärande», såväl kan som bör analyseras också i ett vidare perspektiv, ett perspektiv där såväl dess kontextuella förutsättningar som den kommunikation som tar form är avgörande för de erfarenheter som görs och det eventuella meningsskapande som sker.

Här blir analysen av lärandet således en integrerad aspekt av något större och mer komplicerat, innefattande även exempelvis socialiserande, moraliska och estetiska dimensioner och där språkanvändningen ytterligare kompliceras. Även det sociokulturella perspektivet på lärande, som är en av de ansatser som relateras till i föreliggande bidrag, har här länge burit på uppenbara

begränsningar, där bland annat nämnda dimensioner trängts undan. Det är också i olika typer av ansatser som försökt att omfatta även nämnda dimensioner, som lärandeforskningen behöver utvecklas vidare. Det riktigt spännande förefaller kunna ta form i om möjligt prestigelösa möten mellan bland annat nämnda olika ansatser.

Not

1. Denna kommentar var tänkt att ingå i temanumret »Fenomenografi om språkanvändning» (*Pedagogisk Forskning i Sverige* 4/2009) men kom på grund av olyckliga redaktionella rutiner inte med som planerat.

Litteratur

- Englund, T. (2004): Nya tendenser inom pedagogikdisciplinen under de tre senaste decennierna. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 9(1), 37–49.
- Klaar, S. (2009): *1–3 åriga förskolebarns naturerfarande*. (Avhandlingspm framlagt vid pedagogikämnets högre seminarium) Örebro: Örebro universitet, Akademin för humaniora, utbildning och samhällsvetenskap.
- Rosengren, K. & Öhngren, B. (red) 1997: *An evaluation of Swedish research in education*. Stockholm: HSFR.